

תוספת בתשעה באב

תוספת בתשעה באב

א. במסכת תענית (פ"ד מ"ו) נאמר: "משנכנס אב ממעטים בשמחה. שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה, אסור מלספר ומלכבס, ובחמישי מותרים מפני כבוד השבת. ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין, לא יאכל בשר ולא ישתה יין". המשנה מונה את האיסורים החלים בשבוע שחל בו תשעה באב, ואת מנהגי ערב תשעה באב.

ואילו במשנה במסכת פסחים (פ"ד מ"ה) מובא האיסור לעשות מלאכה בתשעה באב: "מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב, עושים. מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה, אין עושים. ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים. רבן שמעון בן גמליאל אומר לעולם יעשה אדם עצמו תלמיד חכם". והגמרא שם (נד, ב) ערכה השוואה בין תשעה באב ליום הכיפורים: "אין בין תשעה באב ליום הכיפורים אלא שזה ספקו אסור וזה ספקו מותר. מאי ספקו מותר, לאו בין השמשות. לא, כדאמר רב שישא בריה דרב אידי לקביעא דירחא, הכא נמי לקביעא דירחא". כלומר, כשם שבין השמשות של יום הכיפורים אסור כיום הכיפורים עצמו, כך בין השמשות של תשעה באב אסור כתשעה באב עצמו. וההבדל בין תשעה באב ליום הכיפורים בא לידי ביטוי רק ב"קביעא דירחא", דהיינו כאשר יש ספק בעיבור החודש, ביום הכיפורים צריך להחמיר ולאסור יומיים מספק, ואילו בתשעה באב ספקו מותר. ובהמשך הסוגיא: "דרש רבא, עוברות ומניקות מתענות ומשלימות בו [בתשעה באב], כדרך שמתענות ומשלימות ביום הכיפורים, ובין השמשות שלו אסור. וכן אמרו משמיה דרבי יוחנן". ומשמע שכל האיסורים שחלים על האדם בתשעה באב, חלים עליו גם בשעת בין השמשות של תשעה באב.

מפורש איפוא בגמרא, שבתשעה באב אסור בבין השמשות בכל האיסורים שנאסר בתשעה באב עצמו. התוספות (ד"ה לקביעא) הביאו את קושית הרשב"א: "דמשמע לקביעא דירחא הן חלוקים, הא לכל דבריהם שוים, והא יום הכיפורים תוספתו אסור ותשעה באב תוספתו מותר". מדברי הגמרא שחילקה בין תשעה באב ליום הכיפורים רק בענין זה שאם יש ספק בעיבור החודש, ביום הכיפורים צריך להחמיר ולאסור יומיים מספק, ואילו בתשעה באב ספקו מותר, משמע שאין הבדלים נוספים בין תשעה באב ליום הכיפורים. ועל כך הקשו תוספות, שלכאורה יש הבדל נוסף, והוא, שביום הכיפורים צריך להוסיף מחול על הקודש, ולהתחיל את התענית מבעוד יום, ואילו בתשעה באב אין דין 'תוספת'.

ותירץ ר': "דלא מיירי אלא בדברים דשייכי בתענית עצמו". כלומר, הגמרא מתייחסת רק לנושאים הקשורים לתענית עצמה, ומצמצמת בנושא זה בלבד, ולא בעניינים נוספים כגון בדין 'תוספת'. על כל פנים מתירוצו של תוספות נשמע, כי שונה יום הכיפורים מתשעה באב, כי ביום הכיפורים יש דין 'תוספת', להוסיף מחול על הקודש ולהקדים את התענית, ואילו בתשעה באב אין דין 'תוספת' להתחיל קודם הזמן את התענית.

תוספת בתשעה באב

וכן נקט המגיד משנה בדעת הרמב"ם (הלכות תעניות פ"ה ה"ז) שכתב "תשעה באב לילו כיומו לכל דבר, ואין אוכלים אלא מבעוד יום, ובין השמשות שלו אסור כיום הכפורים", וכתב המגיד משנה: "זה מבואר בהרבה מקומות ועיקר בפסחים (נד, ב) ושם נתבאר שבין השמשות שלו אסור, ואף על גב דספיקא דרבנן הוא, בכי האי ספק אזלינן לחומרא, כדאיתא התם. ומכאן למד הרמב"ן ז"ל **שאינ לתשעה באב תוספת מבעוד יום**, כמו שיש ליום הכפורים. שאם היה לו תוספת, לא היה צורך לומר שבין השמשות שלו אסור. שהרי תוספת מבעוד יום הוא, ודבר ברור הוא". הרמב"ן מדייק ממה שהגמרא הוצרכה לומר שבין השמשות של תשעה באב אסור כתשעה באב עצמו, משמע שאין חיוב 'תוספת' לפני השקיעה, שהרי אם כבר היה מחוייב להתענות לפני השקיעה, ברור שגם בין השמשות היה אסור כתשעה באב עצמו. ומכאן דייק המגיד משנה גם מדברי הרמב"ם כדיוקו של הרמב"ן מהגמרא, שאין חיוב תוספת בתשעה באב. וכן פסק המשנה ברורה (סי' תקנ"ג ס"ק ג) "ובין השמשות שלו אסור, היינו בין כניסתו ובין ביציאתו, אבל אינו צריך להוסיף עליהם".

ב. ברם הרמב"ם בפירוש המשניות על מסכת תענית (פ"ד מ"ו) כתב "דין תענית תשעה באב כדין תענית צום כיפור, כלומר שהוא אסור ברחיצה ובסיכה ובתשמיש המטה ובנעילת הסנדל ומוסיפין מחול על קדש". ומשמע מדבריו שגם בתשעה באב יש חיוב 'תוספת', ואילו מדבריו בספרו היד החזקה נקט המגיד משנה שלדעת הרמב"ם אין דין 'תוספת' בתשעה באב, וכמו שכבר הקשה המנחת חינוך (מצוה שיג אות יא) "ע"י במגיד משנה שכתב **דתוספת ליתא בתשעה באב**. וכן הוא בתוספות פרק מקום שנהגו (פסחים נד, ב ד"ה לקביעא), דדווקא בבין השמשות אסור, אבל בתוספת שרי, ואין צריך להוסיף מחול על הקודש, וכן כתב בדעת הרמב"ם שם. ועיין רמב"ם בפירוש המשנה סוף תענית במשנה דחמשה דברים, מבואר בפירוש דיש תוספת בתשעה באב כמו ביום הכיפורים". וכן העיר השפת אמת (תענית יב, ב ד"ה במשנה) "אכן בעיני גם דברי הרב המגיד דפשיטא ליה דבתשעה באב ליכא תוספת, תמוה בעיני. דהרי הרמב"ם בפירוש המשנה לקמן בסוף מיכלתין פירש בהדיא דתשעה באב כיום הכיפורים גם לחיוב תוספת".

ואכן יש לתמוה על הרמב"ם בפירוש המשניות, מה המקור לדבריו שיש חיוב 'תוספת' בתשעה באב כביום הכיפורים, והרי כבר הוכיח המגיד משנה שאין כל חיוב 'תוספת' בתשעה באב לפני השקיעה. זאת ועוד, לשונו של הרמב"ם בפירוש המשניות "ומוסיפין מחול על הקודש", אינו ברור, מהו ה"קודש" שיש בתשעה באב, שיש בו צורך להוסיף "מחול על הקודש". וכן יש להעיר על מיקום דברי הרמב"ם "ומוסיפין מחול על הקודש", שנכתב על דברי המשנה במסכת תענית העוסקת בדינים הנוהגים בחודש אב וערב תשעה באב, קודם לתשעה באב. ולכאורה היה יותר ראוי שהרמב"ם יכתוב את דבריו בדין ה'תוספת' תענית על יום תשעה באב, במסכת פסחים העוסקת בדברים האסורים בתשעה באב עצמו, וצ"ע.

[ואמנם בשו"ת רדב"ז (ח"ד ללשונות הרמב"ם, סימן אלף תעז) כתב שהעיקר כדברי הרב המגיד בדעת הרמב"ם, שאין דין תוספת לתשעה באב לפי "שאינ בכל הראשונים מי שהוא בקי בלשון הרב יותר מבעל

תוספת בתשעה באב

מגיד משנה לפי שנתן אל לבו לפרש דבריו, ועבר על כולו, והיה סדור לפניו כשלחן ערוך, וכל שכן אנו יתמי דיתמי שנחלוק עליו בכוונת הרב ז"ל. ועל דברי הרמב"ם בפירוש המשניות במסכת תענית, שבתשעה באב "מוסיפין מחול על הקדש", כתב הרדב"ז: "אין הכוונה שצריך תוספות כיום הכיפורים אלא שיאכל מבעוד יום, ולא בין השמשות, וזהו מה שכתב בפסק ובין השמשות שלו אסור".

ג. והנה את עצם חידושו של הרמב"ם בפירוש המשניות במסכת תענית שבתשעה באב יש דין של "מוסיפין מחול על הקדש", ביאר הגרי"ד סולובייצ'יק (הררי קדם ח"ב סימן קמא) על פי מש"כ הרמ"א (או"ח סי' תקנב סע' ט) "ומנהג בכל גלילות אשכנז לאכול סעודה קבועה קודם מנחה, ואחר כך מתפללים מנחה ואוכלים סעודה המפסקת. ונוהגים להרבות קצת בסעודה ראשונה כדי שלא יזיק להם התענית הואיל ופוסקים מבעוד יום, כמו ביום כיפורים. ויש קצת ראייה לזה ממדרש איכה רבתי". ובביאור הגר"א (שם) כתב על זה: "ונוהגים כמ"ש הרא"ש בפרק בתרא דיומא הטעם על אכילת ערב יום כיפורים. ויש קצת ראייה ממדרש איכה רבתי שאמר שם, ושיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר, אלו ישראל שאוכלים ושותים ומשתכרים בערב תשעה באב ואחר כך קוראים איכה".

וביאר הגרי"ד: "הנה מבואר בדברי הרמ"א והגר"א ומנהג אשכנז דההלכה של כל מי שאכל בתשיעי והתענה בעשירי, מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי, הוי הלכה גם בערב תשעה באב. והביאור נראה על פי מה שכתב רש"י במסכת יומא (פא, ב ד"ה כל) וז"ל, והרי משמע קרא ועניתם בתשעה כלומר התקן עצמך בתשעה שתוכל להתענות בעשרה, ע"כ. ומוכח מרש"י דהדין של תשיעי אינו סתם מצות אכילה בתשיעי מגזירת הכתוב, אלא הוי **מדין הכנה להתענות בעשירי**. ועל כן שפיר ס"ל למנהג אשכנז דהך מצוה לא שייכא רק ליום הכיפורים, אלא **לכל תעניות ציבור** שמתעניין בו לילה ויום, והוא חידוש".

ומוסיף הגרי"ד: "ובאמת שיטת הרמ"א צ"ע, דגם אי נימא דמצות אכילה בתשיעי הוא משום הכנה לתענית, ועי' שערי תשובה לרבנו יונה (שער ד, אות ח-י) ג' טעמים בזה. אך על כל פנים נראה דיסודו בנוי על מצות העינוי והצום ביום הכיפורים, דביום הכיפורים התענית הוי קיום מצות עשה דועניתם את נפשותיכם ולא רק ניהוג איסורי תענית, ועל כן שייך מצוה גם בהכנה לתענית דערב יום הכיפורים. אבל התענית של תשעה באב הוי איסורי תענית, ולא **מצינו מצות הכנה לאיסורים**. ואולי מבואר כאן ברמ"א **שגם התענית בתשעה באב הוי קיום מצות תענית, ומובן בזה שיטות הרבה ראשונים שאפשר לקבל על עצמו תוספת בתשעה באב**. ולכאורה דין תוספת שייך בקיום המצוות, כמו בשביתת שבת ויום טוב, או בתענית של יום הכיפורים דהוי נמי קיום עשה, ומה שייך תוספת בתשעה באב. ולפי המבואר מהרמ"א אתי שפיר, דגם התענית דתשעה באב הוי קיום מצוה מדברי סופרים כמו יום הכיפורים, ושייך תוספת על קיום זה".

ואף שלא נתברר לאלו מרבתינו הראשונים התכוין הגרי"ד בדבריו **"שיטות הרבה ראשונים שאפשר לקבל על עצמו תוספת בתשעה באב"**, נראה שכוונתו למבואר בדברי הרמב"ם בפירוש המשניות למסכת תענית שיש "תוספת מחול על הקדש" בתשעה באב, והכוונה שיש זמן לקיום המצוה מדברי סופרים להתענות בתשעה באב, כדוגמת דיני 'תוספת' האמורים בקיום מצוות שבת, יום טוב ויום הכיפורים.

תוספת בתשעה באב

אולם עדיין קשה, שהרי גם אם ביאורו של הגרי"ד בדברי הרמב"ם נכון, עדיין אין בכך ליישב את הסתירה לדבריו בהלכות תעניות שבתשעה באב אסור בבין השמשות, ומשמע שאין כל חיוב 'תוספת' בתשעה באב. מלבד זאת, פירושו של הגרי"ד מבוסס על דברי הרמ"א שיש מצוה לאכול בערב תשעה באב, ולכן יש חיוב של 'תוספת' בתשעה באב. אולם דברים אלו לא ניתנים להיאמר ברמב"ם, שהרי הוא פסק (בהלכות תעניות פ"ה ה"ט) "ומימינו לא אכלנו ערב תשעה באב תבשיל, ואפילו תבשיל של עדשים אלא אם כן היה שבת", ומבואר "דהנהג במקומו של הרמב"ם לא לאכול שום תבשיל בערב תשעה באב, ואם כן זהו בהדיא דלא כהרמ"א".

ואם כן עדיין עומדת במקומה הסתירה בדברי הרמב"ם, וצ"ע.

ד. ידידי רבי מרדכי הלפרין, בקובץ מוריה (תעניות, עמ' תריז) כתב ליישב את סתירת דברי הרמב"ם, ולבאר את דברי הרמב"ם בפירוש המשניות במסכת תענית, באופן מחודש על פי שיטת הרמב"ם בדיון ספק דאורייתא.

בספר שב שמעתא (שער א פרק א) הביא את מחלוקת הרמב"ם והרשב"א, האם ההלכה שבספק דאורייתא יש להחמיר, היא מהתורה [רשב"א], או שמהתורה גם בספק דאורייתא יש להקל, ורק **מדרבנן** אמרו "ספק דאורייתא לחומרא [רמב"ם]. ועל פי זה ביאר הרב הלפרין: "לדעת הרמב"ם הזמן בו מתחיל החיוב להוסיף מחול על הקודש במקום שבו יש דין תוספת, איננו לפני השקיעה, אלא אחרי השקיעה בזמן שמתחיל בין השמשות. והרמב"ם אכן יכול ללמוד כך, משום שללא דין התוספת מותר **מדאורייתא** לעשות מלאכה גם בבין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה, שהרי מדאורייתא ספיקא דאורייתא לקולא. ולכן כשהתורה דורשת להוסיף מחול על קודש, למשל ביום הכיפורים, הרי שזמן הספק של בין השמשות נאסר מן התורה מדין תוספת, בעוד שללא דין התוספת היה זמן זה אסור רק **מדרבנן**, עקב הדין הכללי של ספיקא דאורייתא שהוא לחומרא, רק מדרבנן לשיטת הרמב"ם".

הרמב"ם מחדש שכשם שביום כיפור הדין של ה'תוספת' מחול על הקודש מתחיל רק בבין השמשות, כך גם בתשעה באב הדין של ה'תוספת' מתחיל רק בין השמשות ולא קודם בין השמשות, וכתב הרב הלפרין: "לפי מסקנת הסוגיא בפסחים, שגם בתשעה באב בין השמשות נאסר מדין מיוחד, עקב חומרתו של תשעה באב. הרי שתשעה באב דומה ליום הכיפורים, גם בעובדה שזמן העינוי מתחיל בבין השמשות ולא רק בצאת הכוכבים, או במילים אחרות יש לו דין תוספת (וצריך כמובן לשים לב לכך שיום הכיפורים העינוי בו מן התורה וגם דין התוספת הוא דין תורה, בעוד שתשעה באב עיקרו מדרבנן וגם דין התוספת כמובן אינו אלא מדרבנן. וכוונת הרמב"ם להשוות את דיני תשעה באב **לדיני** יום הכיפורים, למרות ההבדל הזה שביניהם)".

אולם דבריו צ"ע, כי ביום הכיפורים אכן יש חידוש בדיון ה'תוספת', שהחיוב להתענות בין השמשות אינו מהדין הכללי של ספק דאורייתא שאז החיוב **מדרבנן** [לשיטת הרמב"ם], אלא התחדש חיוב **מהתורה** מדין 'תוספת'. אולם בתשעה באב הרי עיקר חיוב התענית **מדרבנן**, ואם כן לכאורה אין כל הבדל אם איסור התענית בין השמשות הוא מדין ספק דבין השמשות או מדין 'תוספת', שהרי לשני הצדדים החיוב הוא רק מדרבנן, ונמצא שאין כל החידוש בחיוב מדין 'תוספת', וצ"ע.

תוספת בתשעה באב

ה. ונראה ביאור דברי הרמב"ם בפירוש המשניות בתענית, בהקדם ההלכה בשו"ע (או"ח סי' תקנב סע' יב) "אין אומרים תחנה [תחנון] ערב תשעה באב במנחה, משום דאיקרי מועד".

וביאר בערוך השלחן (או"ח סי' תקנג סע' יד) "והענין הוא לסימן כי אנו מובטחים בהשי"ת שעוד יתהפכו הימים האלה למועדים ושמחה וימים טובים". ולמדנו מדבריו כי תשעה באב נקרא "מועד" [ולכן אין אומרים בו, ובמנחה שלפניו, תחנון] כדי לחזק את האמונה והבטחון בביאת המשיח ובקיום התגשמות דברי הנביא "כֹּה אָמַר ה' צָבָא-וְיָ וְכו' צוּם הַחֲמִישִׁי וְכו' [תשעה באב] יְהִי לְבֵית יְהוּדָה לְשָׁשׂוֹן וְלִשְׂמֻחָה וּלְמַעֲדִים טוֹבִים".

ועל כן אנו צריכים לצפות באופן מיוחד בערב תשעה באב, שיום הצום הממשמש ובא יהפך למועד ולא יצטרנו לצום. ומתוך ציפיה זו, שמא מחר יהיה זה יום מועד, ובשעה הסמוכה לתשעה באב כל עוד הלילה לא ירד ולא ברור שהיום הוא יום צום, יש עדיין תקווה שזהו יום "מועד", ועל כן יש צורך להוסיף מחול על הקודש.

ומבואר היטב לשון הרמב"ם בדין 'תוספת' בתשעה באב "ומוסיפין מחול על **הקודש**", ותמהנו מהו ה"קודש" שיש בתשעה באב, שיש בו צורך להוסיף "מחול על הקודש". ולפי האמור, הרי שיש קדושה מקודם לתשעה באב, שהרי בשעה הסמוכה לתשעה באב עדיין קיימת ציפיה שיהפך ליום ששון ושמחה הנחשב כמועד "קודש" שיש להוסיף עליו "מחול על קודש".

ולפי זה נראה שכל דין 'תוספת' תשעה באב נאמר רק **בערב** תשעה באב, אך **במוצאי** תשעה באב בוודאי אין דין 'תוספת'. שהרי זה לא היה "מועד" אלא יום צום. כלומר, אין כאן דין 'תוספת' שבכל התורה כולה, כמו בשבת ויום טוב, שם נוהג דין 'תוספת' קודם השבת ויום טוב וגם אחריהם, ואילו בתשעה באב יש דין שונה של 'תוספת', שחל רק לפני תשעה באב ולא אחריו.

ואם כנים הדברים, מובן מדוע קבע הרמב"ם את דבריו שיש דין 'תוספת' בתשעה באב במשנה במסכת תענית ולא במסכת פסחים, כי במסכת תענית מבוארים במשנה דיני **ערב** תשעה באב, ולאור המבואר, כל ענין ה'תוספת' מתייחס רק **בערב** תשעה באב, ובמוצאי תשעה באב אין דין 'תוספת'. ואילו במשנה במסכת פסחים נשנו דיני תשעה באב **עצמו**, והתוספת משתייכת **לערב** תשעה באב בלבד ולא לתשעה באב עצמו, ולכן לא אמר הרמב"ם את חידושו בדין 'תוספת' במסכת פסחים.

ו. ונראה לבאר את דברי הרמב"ם בפירוש המשניות בתענית באופן נוסף.

רבי פנחס פרידמן, ראש הכוללים של בעלז, הביא בגליון שבילי פנחס (שבת חזון תשע"ב) בשם רבי יצחק אברהם בלוק, ראש ישיבת טעלז [כפי שנמסרו על ידי תלמידו, רבי מרדכי גיפטר], לבאר מדוע תשעה באב נקרא **מועד**: "מצינו בתורה שהימים הטובים נקראים **מועדים**, כמו שכתוב (ויקרא כג, מד) וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל. והטעם לכך הוא מלשון **התוועדות**, ככתוב (שמות כה, כב) ונועדתי לך שם. כי בימים טובים אנו פורשים מכל המלאכות וענייני העולם הזה, ואנו **מתוועדים עם הקב"ה**. והנה התכלית הנרצה היא אמנם להתוועד עם הקב"ה בשבתות ובמועדי השנה מתוך שמחה וששון. בחג הפסח זמן חרותנו, בחג השבועות זמן מתן תורתנו, ובחג הסוכות זמן שמחתנו. אולם אפילו בזמן שיש התגלות

תוספת בתשעה באב

של תוקף הדין וגבורה, כמו בתשעה באב, שנחרבו שני בתי המקדשות, מוטלת עלינו החובה להתוועד ולהתייחד עם הקב"ה, מתוך הכרה ברורה באמיתות משפטו יתברך. ולכן הוא נקרא מועד, ואין אומרים בו תחנון, כי לאור הכרה זו אין שבר ואין אנחה רק אור נפלא של השגת ה"י". [הרב פרידמן ציין לדברי המהר"ל (חידושי אגדות, מסכת מכות כג, א) שכתב: "כי המועד הוקבע שיהיו חוגגים אל השי"ת ועובדים עבודתו יתברך, והוא נקרא מועד מלשון ונועדתי לך. כי השנים שהם מתחברים ומתוועדים יחד נקרא מועד, וכן הרגל הוא שיהיה השי"ת מתוועד עם עמו ומתחבר להם. ומי שמבזה את המועדות כאלו אינו רוצה בחיבור הזה ומתדבק באחר". והביא את תיאור עלותו של הגרא"י בלוח בסערה השמימה על קידוש השם בשואה, בהתייחדות והתוועדות עם בוראו].

למדנו מדברי הרב בלוח, שגם תשעה באב נקרא "**מועד**", כי ביום זה מתוועדים ומתייחדים עם הקב"ה מתוך הכרה ברורה באמיתות משפטו יתברך, תפילה ותקווה שימחל על כל עוונותינו, ויבנה בית מקדשינו במהרה.

ומעתה ברורים דברי הרמב"ם בפירוש המשניות בדין 'תוספת' בתשעה באב במה שכתב "ומוסיפין מחול על **הקודש**", ותמהנו מהו ה"קודש" בזה, אולם לפי דברי הרב בלוח, גם בתשעה באב יש בחינה של קדושת מועד, במובן התוועדות עם הקב"ה, כשאר מועדי השנה, ויש טעם להוסיף "מחול" על "קדושת" ענין זה של ה"מועד".

• • •

להשלמת היריעה הנני מצרף מכתב שקיבלתי מידידי רבי **חיים שמרלר**, ראש ישיבת אורייתא ומחבר ספרי דרכי הלכה:

מוצש"ק ז' תמוז תשס"ג

כבוד ידידי הרב צבי ריזמן נ"ו

במה שהעיר לי דבר נפלא מפירוש המשניות להרמב"ם סוף תענית דת"ב יש בו תוספת כיום הכיפורים. הנה המ"מ בפ"ה מתעניות ה"ז הביא ראיה מדברי הרמב"ם שאוסר בין השמשות הרי מוכרח דאין בו תוספת דאם איכא תוספת פשיטא דביה"ש נאסר, ופלא נוסף יש בלשון פירוש המשניות שכתב שם תוספת חול על ה'קודש'. וכי ת"ב קדושה יש בו, רק זה אפשר שנתכוין כלשון הכללי בחז"ל על יום הכיפורים.

ואפשר דהנה כשחל ת"ב בשבת הוא נדחה, וכבר חקרו בזה מה הדין בנוגע לתוספת שבת דאפוקי יומא בכה"ג דהרי הוי תרתי דסתרי עם ת"ב. ואפשר בדרך פלפול דלזה נתכוין הרמב"ם בפירוש המשניות דכשחל בשבת או ביום א' דאב. אדרבה יש בלילו חיוב דתוס' שבת היינו במוצאי שבת ואסור באבלות. וידוע האריכות מה שפלפלו אם תוספת הוי חלק ממש מהיום עי"ז שאמרה תורה או חז"ל (תליא בפלוגתת הראשונים אם הוא דאורייתא) להוסיף מחול על הקודש או הוי חלק נפרד מהיום רק שחלה עליו קדושה, והנה זה מצאנו רק ביום מקודש שיש בו תוספת וכנ"ל אבל ת"ב האמנם דאיכרי מועד אבל מה שייך קדושת היום שנמשך גם על זמן תוספת.

תוספת בתשעה באב

ולכאורה יהיה תליא בהנ"ל בקטן שהגדיל במוצאי ת"ב אם חייב עכ"פ בעינוי בזמן התוספת דאפוקי יומא. עיין מנחת חינוך שם דחקר בכה"ג ביום הכיפורים דאפשר כיון שלא נתחייב בעיקר היום דהרי עדיין היה קטן גם תוספת לא שייך, אך להנ"ל י"ל דתליא אם התוס' נמשך חלק מהיום דאז מסתבר דאינו חייב בתוספת. אבל אם נאמר דהוא קדושה עצמית וחייב חדש למה לא יתחייב הקטן. ובדרך מחשבה י"ל דהנה השואל ומשיב כרך ד' מהבו"ד ח"ב סי' קכה ד"ה והנה בהא הביא ממהרי"ל דלכן ליכא תוספת בר"ה דאין רצון ה' שיחול הדין טרם ר"ה, יעו"ש דברים נפלאים. ועתה י"ל דאיתא בספה"ק דאם ת"ב הוא יום נצנוץ הגאולה ומקור הרחמים ולכן איקרי מועד, ולכן נוהגים הספרדים בשטיפת הבית אחר חצות ואשר לכן שפיר כתב הרמב"ם דיש בו תוספת דאדרבה יתוסף לנו כהנה וכהנה מקור הרחמים והחסדים.

הכו"ח ביקרא דאוריתא, ידידו

חיים שמרלר